

SCHOOLCULTUURSCAN RIJSWIJK

RAPPORTAGE

**Trias, Centrum voor de Kunsten
In opdracht van de gemeente Rijswijk**

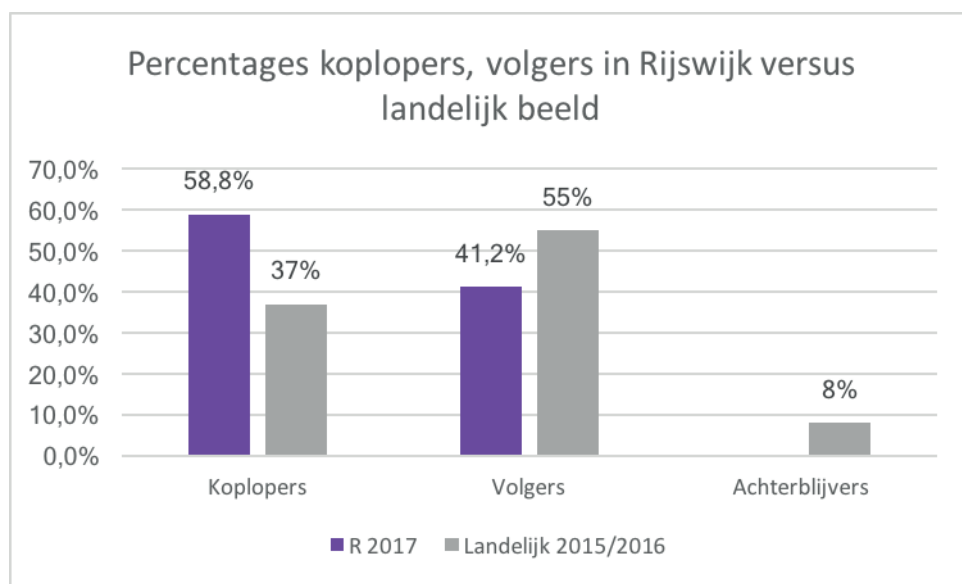
Rijswijk, april 2018

SAMENVATTING

Trias onderzocht de mate van verankering van cultuuronderwijs onder schooltijd op zeventien basisscholen in de gemeente Rijswijk. Leidraad voor de interviews en de analyse vormde de landelijke 'Monitor cultuuronderwijs in het primair onderwijs' (Kruiter, Hoogeveen, Beekhoven, Kieft, Donker & Bomhof, 2016). De monitor brengt de verankering van cultuuronderwijs in kaart aan de hand van zes indicatoren;

- 1) Is er een icc'er op school?
- 2) Is een visie op cultuuronderwijs vastgelegd?
- 3) Is er sprake van structurele samenwerking in de ontwikkeling van cultuuronderwijs?
- 4) Wordt cultuuronderwijs geëvalueerd?
- 5) Is structurele financiële ruimte begroot voor het cultuuronderwijs?, en ten slotte:
- 6) Wordt draagvlak voor cultuuronderwijs op de school als hoog omschreven?

Grafiek 1. Percentage koplopers, volgers en achterblijvers lokale situatie versus landelijk

Uit het landelijke onderzoek uit 2015-2016 blijkt dat 37% van de Nederlandse basisscholen een koploper genoemd mag worden, 55% een volger is en 8% een achterblijver. In Rijswijk zijn tien van de zeventien deelnemende scholen (59%) aan te kenmerken als koploper, zeven scholen (41%) zijn volgers en geen van de deelnemende scholen werd getypeerd als achterblijver. De scholen in Rijswijk scoren daarmee beter dan het landelijke gemiddelde van 2015-2016. Zes van de zeventien scholen nemen deel aan de landelijke regeling Cultuureducatie met Kwaliteit, twee scholen werken binnen de landelijke regeling Impuls Muziekonderwijs aan structureel cultuuronderwijs. Deze landelijke regelingen stimuleren de verankering van cultuuronderwijs, doordat structurele samenwerking met een culturele partner in de ontwikkeling van cultuuronderwijs, evaluatie en structurele financiën voor cultuuronderwijs inherent zijn aan de regelingen.

De verankering van cultuuronderwijs op de scholen in Rijswijk lijkt dan ook goed gevorderd ten opzichte van het landelijke gemiddelde. Er is echter ook ruimte voor verbetering. De belangrijkste verbeterpunten zijn:

- Vijftien van de zeventien scholen hebben een interne cultuurcoördinator benoemd. Een klein aantal coördinatoren bekleedt meer dan praktische taken en vervult de functie zoals het Landelijk Kenniscentrum Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) die beschrijft. Met verdere toerusting van icc'ers kan de verankering van cultuuronderwijs verder worden bevorderd.
- Het merendeel van de scholen evalueert het cultuuronderwijs. Maar evaluaties blijven vaak beperkt tot praktische zaken en de beleving van leerlingen. Een gedegen evaluatie behelst meer dan dat. Enkele scholen formuleren ook doelen voor cultuuronderwijs op leerling niveau. Het stellen van doelen voor cultuuronderwijs kan sturing geven aan een meer gedegen evaluatie.
- Eén school heeft een visie op cultuuronderwijs vastgelegd. Een kwart van de geïnterviewde scholen geeft aan interesse te hebben een visie op te stellen. Een visie op cultuuronderwijs vastleggen geeft richting aan cultuuronderwijs en maakt het meer toekomstbestendig. Naar aanleiding van een visie kunnen doelen worden opgesteld, die op hun beurt leidend kunnen worden voor evaluaties. De bevindingen uit inhoudelijke evaluaties kunnen dan leiden tot aanpassing van aanbod of beleid. Scholen kunnen hun cultuuronderwijs beter vormgeven als een dergelijke kwaliteitscyclus voor cultuuronderwijs wordt gehanteerd.

Laurie Mielen, coördinator cultuuronderwijs, Trias Centrum voor de Kunsten
Djoke de Vries, coördinator cultuuronderwijs, Trias Centrum voor de Kunsten

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	2
Inleiding	5
1. Lokale situatie	6
2. Methode	9
3. Verantwoording	12
3.1 Toelichting op vraag naar binnen-/buitenschools leren	13
3.2 Wat rekenen wij tot cultuuronderwijs?	13
3.3 Wat is verankering en waarom ligt hierop de focus?	13
3.4 Wat is een cultuurcoördinator?	14
3.5 Wat bedoelen we met het vastleggen van een visie?	14
3.6 Wat is structurele samenwerking?	14
3.7 Wat verstaan we onder evaluatie?	15
3.8 Wanneer spreken we van structurele financiën?	15
3.9 Wat is draagvlak?	15
4. Resultaten	16
4.1 Algemeen beeld	17
4.2 lcc'er	18
4.3 Visie	19
4.4 Structurele samenwerking	20
4.5 Evaluatie	20
4.6 Structurele financiën	21
4.7 Draagvlak	22
4.8 Tevredenheid	22
4.9 Wensen voor de toekomst	23
4.10 Binnen-/buitenschools aanbod	23
5. Conclusie	24
Bronnen	27

INLEIDING

Hoe is het gesteld met de verankering van cultuureducatie op de basisscholen in Rijswijk? Hoe kijken de scholen zelf naar het cultuuronderwijs op hun school? Trias, Centrum voor de Kunsten (Trias) heeft in opdracht van gemeente Rijswijk in het voorjaar van 2017 zeventien scholen in de gemeente bevraagd en de uitkomsten geanalyseerd om de verankering van cultuureducatie op de scholen in kaart te brengen. Daarbij is gebruik gemaakt van de landelijke monitor die onderzoeks- en adviesbureaus Oberon en Sardes uitvoeren met als titel 'Monitor cultuuronderwijs in het primair onderwijs & programma Cultuureducatie met Kwaliteit (2015-2016)'. In dit onderzoek vindt u de resultaten.

1. LOKALE SITUATIE

Rijswijk telde ten tijde van dit onderzoek negentien basisscholen die gelijkmatig verdeeld zijn over de gemeente. Rijswijk is een zelfstandige gemeente met ongeveer 52.000 inwoners tussen Den Haag en Delft. De gemeente is onderdeel van de metropoolregio Rotterdam-Den Haag. Alle scholen in de gemeente worden als voldoende aangemerkt door de Onderwijsinspectie.

In 2016 verscheen de gemeentelijke Cultuurvisie Rijswijk 2016-2030 getiteld 'Rijswijk vrij gedacht' met een zestal pijlers: 1. Clustering en samenhang; 2. Vrijheid van creativiteit in de openbare ruimte; 3. Aanbod voor jeugd en jongeren; 4. Kunst- en cultuureducatie; 5. Ouderen en cultuureducatie; 6. Cultuur en historisch erfgoed. Onderzoek naar de verankering van cultuureducatie is voor de gemeente van belang in het kader van met name pijler 3 en 4.

In haar kadernota jeugd en onderwijs 2017-2020 (Gemeente Rijswijk, 2017) benadrukt de gemeente Rijswijk het belang van een brede persoonlijke ontwikkeling voor het welbevinden van jeugd. In de vorige beleidsperiode lag de nadruk meer op sport en bewegen. In de nieuwe beleidsperiode is de focus van de gemeente verbreed naar activiteiten gericht op kunst, cultuur, natuur, techniek en milieu.

De gemeente telt vijf brede scholen. In een brede school werken basisscholen en instellingen uit de buurt met elkaar samen. 'Het wordt gezien als de school met de vijf O's: Onderwijs, Opvoeding, Opvang, Ontspanning met als doel de Ontwikkeling van jeugdigen te stimuleren. Naast dat in ieder geval onderwijs en opvang participant zijn, kunnen ook welzijn, kinderopvang, sport, cultuur, bibliotheek en/of andere instellingen onderdeel zijn van het concept Brede School' (Gemeente Rijswijk, 2017 p.9).

De gemeente Rijswijk heeft ook een impuls regeling Brede Ontwikkeling ingericht vanaf januari 2017. Het doel van deze regeling is om activiteiten voor jeugdigen gericht op onder andere kunst en cultuur te coördineren en meer samenhang te creëren tussen binnen- en buitenschoolse activiteiten in een wijk. De regeling wordt deels vanuit de gemeente en deels vanuit het Rijk gefinancierd. Ten tijde van dit onderzoek werden er binnen deze regeling nog geen activiteiten uitgevoerd.

Het cultuureducatiebeleid van de gemeente bestaat uit een aantal gratis lessen voor alle klassen in het basisonderwijs en het faciliteren van deelname aan het programma Kijkkunst van regionale instelling Kunstgebouw.

Voor alle groepen een tot en met vier van basisscholen in de gemeente worden vier lessen muziekonderwijs kosteloos aangeboden. Voor de groepen vijf tot en met acht is er gekozen voor een focus op erfgoed in Rijswijk; het Erfgoedspoor biedt verschillende lessen door aanbieders in de gemeente. Ook de lessen voor groepen vijf tot en met acht worden kosteloos aangeboden aan scholen. De participatiegraad in dit gemeentelijk aanbod is hoog; alle scholen doen mee met in ieder geval een onderdeel.

Ten tijde van dit onderzoek participeerden elf scholen in het programma KijkKunst van Kunstgebouw. Kijkkunst is een lesprogramma met een kant-en-klaar lesaanbod waarin klassen van een basisschool ieder jaar een voorstelling bekijken met een bijbehorend lespakket dat uitgevoerd kan worden door de groepsleerkracht. Per schooljaar is er een leerjaar dat een beeldend project krijgt aangeboden met een gastles in de klas en een bijbehorende leskist. De gemeente Rijswijk faciliteert busvervoer naar de Rijswijkse Schouwburg voor scholen die deelnemen aan Kijkkunst.

Zes scholen die deelnamen aan dit onderzoek, participeren in Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK). Cultuureducatie met Kwaliteit is een landelijk programma, uitgezet door het Fonds voor Cultuurparticipatie in 2013. Sinds 2017 is een vervolgregeling van kracht. In de gemeente Rijswijk voeren op dit moment de Bibliotheek aan de Vliet en Trias dit programma uit. Binnen CMK werkt de culturele instelling samen met de school aan een leerlijn cultuureducatie op school, onder schooltijd, op structurele basis. Ook worden er doelen bepaald en hierop wordt met elkaar geëvalueerd. De school betaalt een bedrag voor CMK en neemt dit jaarlijks op in de begroting.

Sinds 2016 kunnen scholen ook een aanvraag doen binnen de landelijke regeling Impuls Muziekonderwijs. Binnen deze regeling vraagt de school samen met een culturele instelling subsidie aan om muziekonderwijs op school te verankeren. Het muziekonderwijs dient geëvalueerd te worden, scholen leveren een eigen bijdrage in geld en uren van personeel. De gemeente draagt niet bij in deze regeling. In de gemeente Rijswijk waren ten tijde van dit onderzoek twee scholen actief bezig met de uitvoer van een project binnen deze regeling.

2. Methode

Er zijn per 1 juli 2017 negentien scholen in Rijswijk. Eén school houdt aan het einde van schooljaar 2016-2017 op te bestaan, één school is in het lopende schooljaar gestart. Deze twee scholen zijn om die redenen niet meegenomen in het onderzoek. Achttien scholen hebben van Trias een mail ontvangen om deel te nemen aan dit onderzoek. Trias heeft vervolgens de scholen telefonisch benaderd om een afspraak in te plannen. Zeventien van de achttien scholen hebben deelgenomen. De gesprekken vonden plaats met de directeur, adjunct-directeur, de interne cultuurcoördinator (icc'er) of een leerkracht. Djoke de Vries en Laurie Mielen, coördinatoren cultuuronderwijs bij Trias, en Patty Jacobs, directeur bij Trias, voerden de gesprekken met hen. In totaal zijn er op zeven scholen gesprekken geweest met de directeur van de school. In vier gevallen vond het gesprek plaats met de directeur van een school en de cultuurcoördinator. Eén gesprek werd gevoerd met directeur, cultuurcoördinator en groepsleerkracht, één gesprek met directeur en groepsleerkracht. Bij vier gesprekken was de directeur niet aanwezig. In drie van die gevallen werd gesproken met de cultuurcoördinator van de school, in één geval was dat met een andere groepsleerkracht die niet de cultuurcoördinator van de school is. Scholen ontvingen een weergave van het gesprek met daarin de classificatie in koploper, volger of achterblijver aan de hand van de verschillende indicatoren.

Het gesprek met de scholen is aan de hand van een vragenlijst gevoerd. Deze lijst is gebaseerd op het onderzoek dat Oberon en Sardes uitvoerden. 'De huidige monitor beschrijft hoe scholen in het primair onderwijs het onderwijs met en over kunst en erfgoed vormgeven, samen met de culturele omgeving'. (Kruiter, Hoogeveen, Beekhoven, Kieft en Bomhof, 2016: pag. 15) De hoofdvraag daarbij luidt: *Hoe geven scholen voor primair onderwijs vorm aan de kwaliteit van cultuuronderwijs?* Hierbij wordt gelet op de ontwikkeling en toepassing van leerlijnen, deskundigheidsbevordering van het team, samenwerking met culturele instellingen en het volgen van leerlingen in hun culturele ontwikkeling.

Er worden zes indicatoren voor verankering¹ onderscheiden in het onderzoek.

	Indicator	Verankerd als
1	Interne cultuurcoördinator (icc'er)	op de school een cultuurcoördinator aanwezig is.
2	Visie	de school een visie op cultuuronderwijs heeft, die is vastgelegd in schoolplan, schoolgids of in een apart cultuurbeleidsplan.
3	Structurele samenwerking	de school met in ieder geval één partner gezamenlijk één of meerdere activiteit(en) ontwikkelt.
4	Evaluatie	cultuureducatie geëvalueerd wordt.
5	Structurele financiën	cultuureducatie als aparte post is opgenomen in de begroting van de school.
6	Draagvlak	het draagvlak zowel bij directie als bij groepsleerkrachten hoog is.

Tabel 1. indicatoren en verankering

¹ Zie voor de definitie van 'verankering' onder de paragraaf 'verantwoording'.

Indien aan vijf tot zes indicatoren voldaan wordt, is het cultuuronderwijs in sterke mate verankerd en wordt een school aangeduid als 'koploper'. Een school is een 'volger' als er op twee tot vier indicatoren bevestigend geantwoord kan worden. Bij een of geen van de indicatoren is een school een 'achterblijver'.

Uit het landelijke onderzoek uit 2015-2016 komt dat 37% van de Nederlandse basisscholen een koploper genoemd mag worden, 55% een volger is en 8% een achterblijver. Deze resultaten zijn vergelijkbaar met het onderzoek uit 2013-2014 (37%, 58% en 5%).

3. Verantwoording

Bij een aantal indicatoren hebben wij subvragen aan de scholen gesteld. Deze zijn gebaseerd op de uitgebreide vragenlijst uit het onderzoek van Oberon en Sardes en op kennis over het lokale veld van Trias. De subvragen hebben we gesteld om sommige indicatoren te verduidelijken. Wat verstaat een school bijvoorbeeld onder een cultuurcoördinator? Welke taken heeft hij of zij? De subvragen duiden en verhelderen de lokale situatie.

De methode vanuit Oberon en Sardes is als gestaafd uitgangspunt genomen. Verschillen met dit op landelijk niveau uitgevoerde en ons lokale onderzoek zijn er wel. Zo is de schaal waarop het wordt uitgevoerd vele malen groter dan in ons onderzoek. Ook wordt in dat onderzoek data verzameld via een online enquête die door de scholen zelf wordt ingevuld. Voor dit onderzoek hebben wij persoonlijke gesprekken gevoerd met alle scholen. Ten slotte zijn de subvragen opgesteld met behulp van kennis van de lokale situatie. Trias is een lokale organisatie die in het gemeentelijke veld opereert en zodoende veel kennis en inzicht heeft.

3.1 Toelichting op vraag naar binnen-/buitenschools leren

De landelijke monitor richt zich uitsluitend op cultuuronderwijs onder schooltijd. Op dit moment is er ook veel aandacht voor de verbinding tussen het binnen- en buitenschoolse leren en het betrekken van de sociale en culturele omgeving van de school en de leerling (Bron: LKCA, 2016). Ook de gemeente Rijswijk heeft aandacht voor buitenschoolse educatie. De scholen is daarom in dit onderzoek ook gevraagd of er op hun school buitenschools aanbod is in cultuuronderwijs. Als dat er is, is scholen gevraagd in hoeverre zij invloed uitoefenen op dit aanbod en of er een directe verbinding is tussen dit binnen- en buitenschoolse leren.

Bij het uitvoeren van het onderzoek hebben wij een aantal begrippen gebruikt. Deze begrippen zijn *cultuuronderwijs*, *verankering*, *cultuurcoördinator*, *structurele samenwerking*, *structurele financiën*, *draagvlak*, *evaluatie* en *visie*. Hieronder lichten we deze toe.

3.2 Wat rekenen wij tot cultuuronderwijs?

Cultuuronderwijs is al het formele funderende onderwijs over en aan de hand van kunst en erfgoed. Het betreft in het primair onderwijs in ieder geval het leergebied Kunstzinnige Oriëntatie en omvat zowel het onderwijs in het schoolgebouw als activiteiten onder schooltijd buiten de school. Dat is de definitie die het ministerie van OCW sinds 2014 hanteert. (Hoogeveen, Beekhoven, Kieft, Donker en Van der Grinten, 2014: pag. 4). In dit onderzoek worden de termen cultuuronderwijs en cultuureducatie gebruikt als synoniemen.

3.3 Wat is verankering en waarom ligt hierop de focus?

In navolging van de monitor cultuuronderwijs is in dit onderzoek gekozen om verankering van cultuuronderwijs centraal te stellen. Wanneer iets verankerd is in het onderwijs, betekent dat, dat het op structurele wijze een onderdeel vormt van het curriculum en dat het een substantiële plaats inneemt in het onderwijsprogramma. Het is dan niet meer vrijblijvend en leerkrachten worden geacht aandacht te besteden aan het onderwerp (Hoogeveen, Beekhoven, Kieft, Donker en Van der Grinten, 2014). Als cultuuronderwijs een structureel onderdeel vormt van het curriculum, kan het onderdeel worden van de kwaliteitscyclus van de school.

3.4 Wat is een cultuurcoördinator?

Volgens het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) is een interne cultuurcoördinator (icc'er) iemand die:

'Hij/zij bewaakt de voortgang; adviseert, informeert en enthousiasmeert betrokkenen; onderhoudt contacten met culturele instellingen en kunstenaars; is actief in inspirerende netwerken en coördineert de culturele activiteiten op school. De cultuurcoördinator is de motor en het aanspreekpunt voor kunst en cultuur. Maar niet noodzakelijk degene die altijd al het werk doet. Ook het team is betrokken bij de uitvoering van de plannen. Het creëren van draagvlak voor cultuuronderwijs is daarom erg belangrijk.' (LKCA, 31 augustus 2016)

Bron: <http://www.lkca.nl/cultuurcoordinator/de-cultuurcoordinator>

In het onderzoek van Oberon wordt scholen gevraagd of zij een cultuurcoördinator benoemd hebben. Ook wordt gevraagd naar het aantal uren dat er in een jaar is opgenomen voor het uitvoeren van de taken.

Scholen is in dit landelijke onderzoek ook gevraagd aan te geven welke taakgebieden – van praktisch niveau tot beleidsmatig – precies bij welke functies belegd zijn. De keuzemogelijkheden die hier geboden worden zijn 1.) cultuurcoördinator, 2.) directie, 3.) overig of 4.) is bij ons geen taak.

In dit onderzoek hanteren wij de definitie van een icc'er van het LKCA. Scholen is gevraagd welke taken er belegd zijn bij de icc'er, waarbij taken zijn benoemd van een praktisch en organisatorisch niveau tot meer beleidsmatig.

3.5 Wat bedoelen we met het vastleggen van een visie?

Het vastleggen van een visie betekent dat de school in het schoolplan, de schoolgids of in een apart cultuurbeleidsplan een richting heeft opgenomen voor cultuuronderwijs. De visie wordt uitgedragen door de directie en heeft een plek in het beleid.

3.6 Wat is structurele samenwerking?

Een structurele samenwerking binnen cultuureducatie betekent dat een school en culturele instelling(en) samenwerken aan cultuuronderwijs dat past bij de school, waarbij ze samen vormgeven aan een programma op maat. 'Bij samenwerking werken twee of meerdere partijen aan een gemeenschappelijk geformuleerd doel door een gezamenlijke activiteit, dienst of product te realiseren. De partners stellen hierbij ieder hun eigen expertise en/of faciliteiten ter beschikking' (Hagenaars, 2006).

Hoogeveen et al. (2014) geven aan dat verschillende onderzoeken aantonen dat samenwerking tussen scholen en culturele instellingen een positieve invloed uitoefent op de kwaliteit van cultuuronderwijs. Dit soort samenwerking brengt de pedagogisch-didactische expertise van de school samen met de artistiek – inhoudelijke vakkennis van de culturele instelling.

Onder structurele samenwerking vallen geen activiteiten, waarbij sprake is van afname van aanbod. Deelname aan KijkKunst en de activiteiten vanuit de gemeente Rijswijk wordt dan ook niet gezien als structurele samenwerking, omdat het hier de afname van vaststaand aanbod betreft, waarop de individuele school geen invloed uitoefent. Wanneer een school een programma voor cultuureducatie vormgeeft met een culturele instelling binnen CMK is er wel sprake van structurele samenwerking. Ook bij het gezamenlijk vormgeven van muziekonderwijs binnen de regeling Impuls Muziekonderwijs spreken we van structurele samenwerking.

3.7 Wat verstaan we onder evaluatie?

Wanneer er geëvalueerd wordt, kijken directie en team, al dan niet samen met een culturele instelling, terug op de activiteiten. Dat kan op verschillende niveaus, die verschillend benoemd zijn in de vragenlijst. Zo kan een school alleen evalueren op praktische uitvoering en of de leerlingen het leuk gevonden hebben. Er kan ook gekeken worden naar het behalen van vooraf gestelde doelen, wat de leerlingen geleerd hebben en naar didactische en pedagogische visie. In het onderzoek van Oberon en Sardes wordt de school gevraagd of er geëvalueerd wordt. Aanvullend wordt gevraagd welke onderwerpen in de evaluatie behandeld worden, dit varieert van praktische zaken tot inhoudelijke vragen en de mate waarin aan beleidsdoelstellingen is voldaan met het geboden cultuuronderwijs. In dit lokale onderzoek kijken wij eveneens naar hoe er geëvalueerd wordt. We brengen een nuance aan wanneer een school evalueert op praktische zaken en of het leuk was en maken inzichtelijk hoeveel scholen meer dan dit doen.

3.8 Wanneer spreken we van structurele financiën?

Wanneer een school jaarlijks een (vast) bedrag opneemt in de begroting met als bestemming cultuuronderwijs, spreken we van structurele financiën. In de nuancering van gegevens is ervoor gekozen om onderscheid te maken in scholen die ieder jaar een bedrag opnemen voor alleen afname van bestaand aanbod, en scholen die geld reserveren voor cultuuronderwijs dat in samenwerking met een culturele instelling tot stand komt.

3.9 Wat is draagvlak?

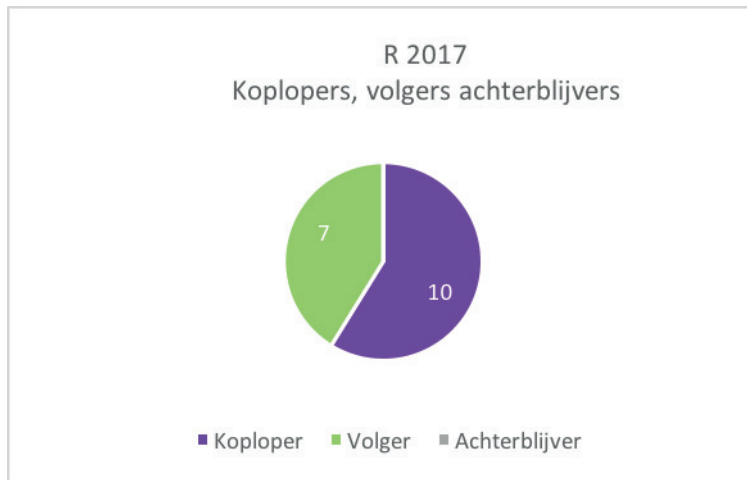
We spreken van hoog draagvlak wanneer de directie en leerkrachten het belang van cultuuronderwijs onderschrijven en zij het van meerwaarde vinden voor de leerlingen. In het onderzoek is onderscheid gemaakt tussen het draagvlak van de directie en het team. Bij bestaand draagvlak bij beide of bij geen van beide is het duidelijk of deze indicator positief dan wel negatief wordt gescoord. Is er één van de twee positief, dan wordt dit beschouwd als het ontbreken van draagvlak op de school.

4. Resultaten

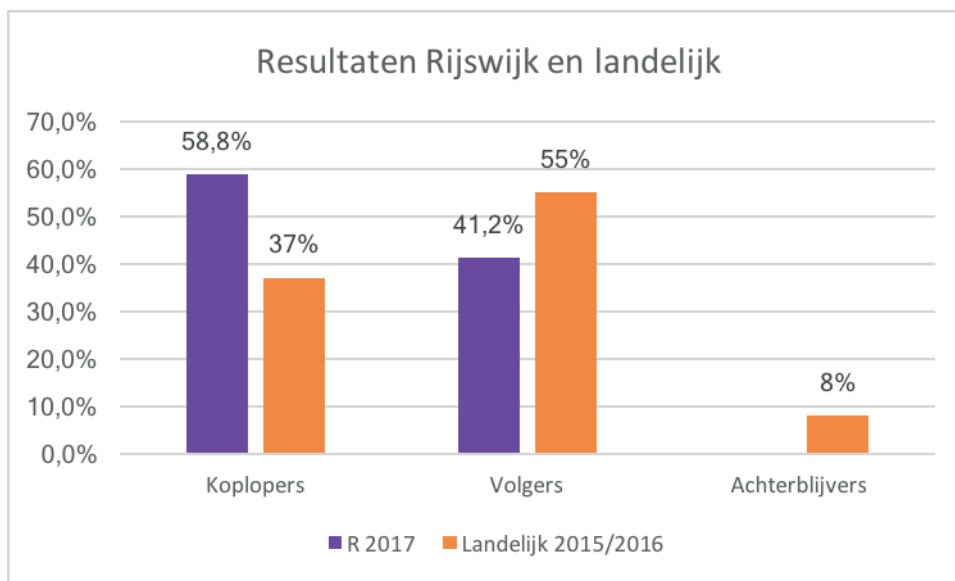
4.1 Algemeen beeld

Er zijn negentien scholen in Rijswijk. Zeventien scholen namen deel aan het onderzoek. In de grafieken nemen we steeds alleen de zeventien scholen die deelnamen aan het onderzoek mee.

Grafiek 2: een overzicht van alle koplopers, volgers en achterblijvers in de gemeente Rijswijk

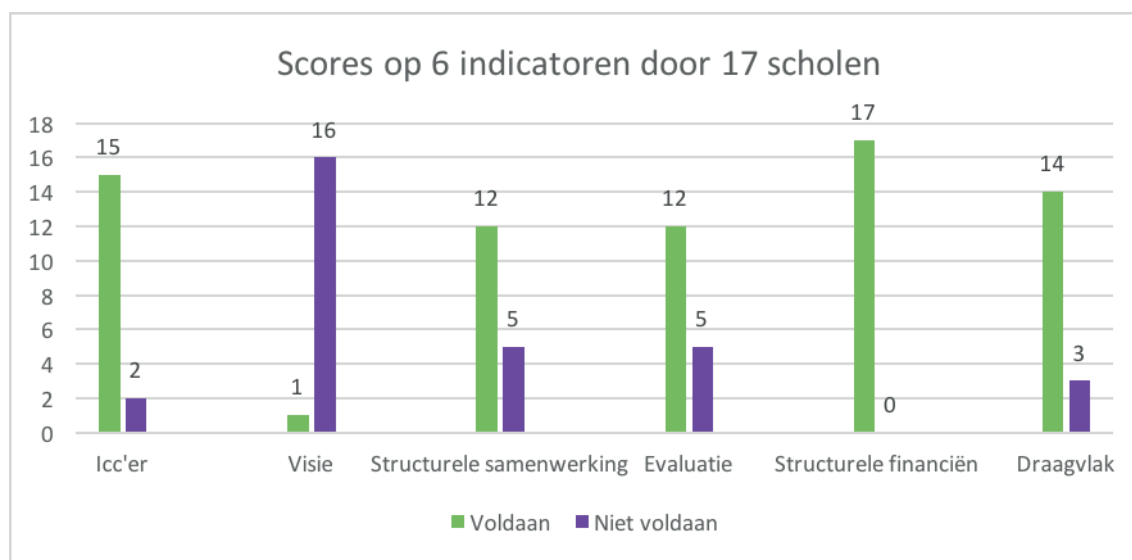
In grafiek 2 is te zien dat van de zeventien deelnemende scholen, er zeven te kenmerken zijn als koploper, tien als volger en geen scholen in dit onderzoek als achterblijver gecategoriseerd kunnen worden. Dit betekent dat ongeveer 59% van de scholen koploper is en ongeveer 41% als volger aangemerkt kan worden.

Grafiek 3. Percentage koplopers, volgers en achterblijvers landelijk versus lokale situatie

De scholen in Rijswijk scoren daarmee beter dan het landelijk gemiddelde van 2015-2016. Vooral het aantal koplopers in de gemeente is beduidend hoger dan het landelijke gemiddelde.

De verdeling van de scores op verschillende indicatoren biedt verrassende inzichten, zoals te zien is in grafiek 4.

Grafiek 4: een overzicht van hoe alle scholen hebben gescoord op iedere indicator

Grafiek 4 toont aan dat vijftien scholen (88%) een interne cultuurcoördinator benoemd hebben. Een visie op cultuuronderwijs is op één school (6%) vastgelegd, zestien scholen (94%) rapporteren dat er geen visie op cultuuronderwijs is beschreven.

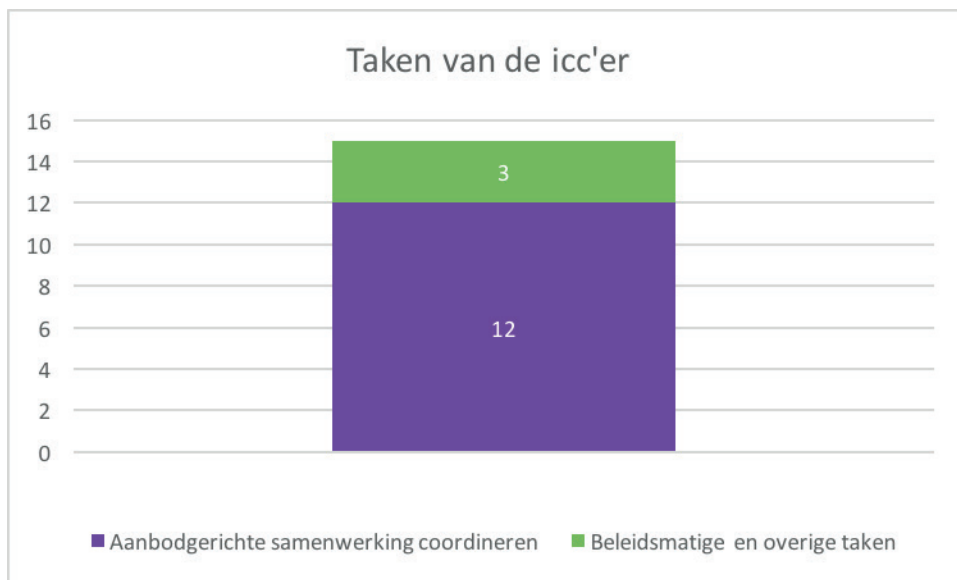
Er zijn twaalf scholen (71%) die op structurele wijze samenwerken met een culturele partner waarmee zij samen cultuuronderwijs ontwikkelen. Voor de overige 29% geldt dat zij niet in samenspraak cultuuronderwijs ontwikkelen, maar uitsluitend aanbod- of vraaggericht samenwerken met culturele instellingen. Evaluatie van het cultuuronderwijs gebeurt op twaalf van de zeventien deelnemende scholen, dat is 71%. De overige vijf scholen (29%) geven aan cultuuronderwijs niet structureel en officieel te evalueren.

Op alle zeventien scholen wordt structureel ruimte vrij gemaakt in de begroting van de school ten behoeve van cultuuronderwijs. Hieronder wordt alle cultuuronderwijs gerekend, ook dat niet in gezamenlijkheid met een culturele partner ontwikkeld wordt en dat dus op aanbod- of vraaggerichte wijze tot stand komt. Scholen financieren het cultuuronderwijs over het algemeen vanuit de Regeling Prestatiebox PO (in 17-18 €11,78 per leerling), een klein aantal scholen maakt extra geld vrij voor cultuur of gebruikt daarnaast een deel van de ouderbijdrage voor cultuuronderwijs. Op veertien van de zeventien scholen wordt het draagvlak voor cultuuronderwijs als hoog omschreven, op zowel directie- als leerkrachtniveau. Op drie scholen is beperkt draagvlak voor cultuuronderwijs.

Hieronder gaan we op iedere indicator afzonderlijk in.

4.2 Icc'er

Op vijftien scholen is een icc'er benoemd. Een cultuurcoördinator is dus een gangbaar begrip op de scholen in Rijswijk. Wat er precies onder verstaan wordt, blijkt te verschillen per school. Scholen is gevraagd aan te geven welke taken bij de cultuurcoördinator belegd zijn.

Grafiek 5: aantal cultuurcoördinatoren die beleidsmatige taken hebben versus aantal die coördinatie doen.

Alle vijftien cultuurcoördinatoren houden zich bezig met het gemeentelijke aanbod van muziekparade voor de onderbouwgroepen en het erfgoedspoor voor de bovenbouw. Hun taken behelzen onder andere het informeren van collega's over het aanbod van cultuurmenu en zij zijn contactpersoon voor externe partijen. Overig extern aanbod dat de school bereikt, wordt ook door de cultuurcoördinator in ontvangst genomen. Voor twaalf van de vijftien cultuurcoördinatoren (80%) zijn de taken beperkt tot de coördinatie het gemeentelijke aanbod en overig aanbod dat de school bereikt.

Voor drie van deze vijftien coördinatoren (41%) geldt dat zij zich verder ook met andere taken bezighouden, zoals beleid, het werken aan het vergroten van het draagvlak op school of het participeren in schooloverstijgend overleg over cultuuronderwijs.

Alle koploperscholen hebben een icc'er benoemd. Van de drie icc'ers die zich ook met beleidsmatige taken bezighouden, werken er twee op een koploperschool en een op de volgerschool.

Hieruit blijkt dat 13% van de cultuurcoördinatoren, twee van de vijftien, in de gemeente Rijswijk invulling geeft aan hun functie zoals die ook door het LKCA wordt beschreven, zoals in grafiek 5 te zien is. Op het totaal aantal scholen is dat 12%.

Vijftien scholen hebben een cultuurcoördinator. Drie van hen vervullen hun taak conform de landelijke definitie van een cultuurcoördinator volgens het LKCA.

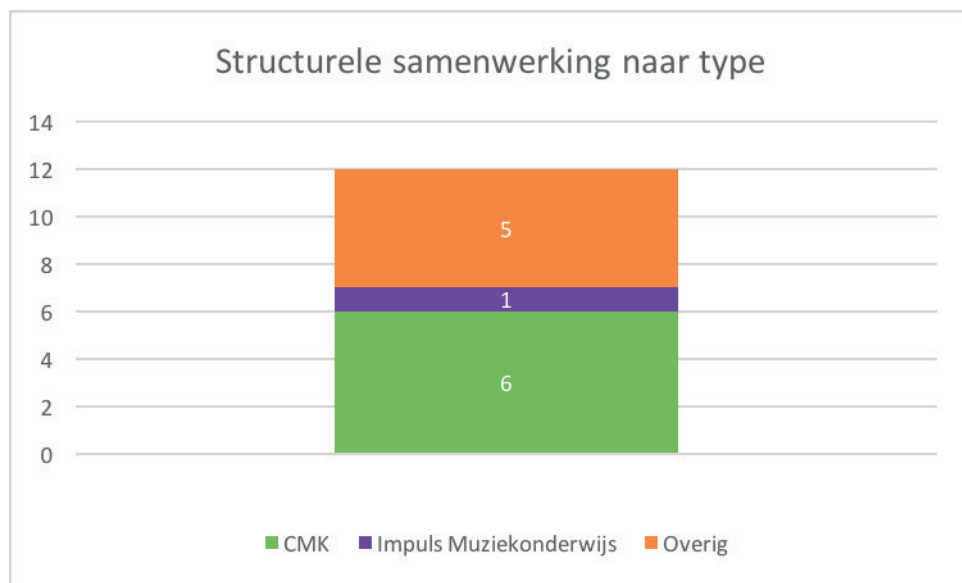
4.3 Visie

Van de zeventien deelnemende scholen geeft één school (6%) aan dat een visie op cultuuronderwijs beschreven is in een schoolplan, schoolgids of apart cultuurbeleidsplan. Van de zestien scholen (94%) die hun visie op cultuuronderwijs niet vastgelegd hebben, geeft één school aan daar op dit moment mee bezig te zijn, één school geeft aan daar in schooljaar 2018/2019 aandacht aan te gaan besteden en twee scholen geven aan dat het ontwikkelen en vastleggen van een visie een wens of ambitie is van de school. Hieruit blijkt dat in ieder geval vier scholen (24%) interesse hebben een visie op cultuuronderwijs te beschrijven en vast te leggen.

Eén school (6%) heeft een visie op cultuuronderwijs beschreven. Bijna een kwart van de scholen geeft aan interesse te hebben in het ontwikkelen van een visie op cultuuronderwijs.

4.4 Structurele samenwerking

Scholen is gevraagd of zij in samenwerking met een culturele partner cultuuronderwijs ontwikkelen. Vijftien scholen (71 %) geven aan dat zij structureel samenwerken met een partner uit het culturele veld om cultuuronderwijs te ontwikkelen. Hiermee wordt bedoeld dat scholen en culturele instellingen samen cultuuronderwijs vormgeven. Het gaat hier dus niet om een aanbodgerichte manier van samenwerking.

Grafiek 6: Structurele samenwerking tussen scholen en culturele instelling naar type

Voor zes van deze twaalf scholen vindt de samenwerking plaats binnen het project CMK. De samenwerkingspartner is dan de Bibliotheek aan de Vliet of Trias. Drie scholen ontwikkelen een leerlijn cultuuronderwijs met de Bibliotheek of Trias, maar doen dat buiten de subsidieregeling van Cultuureducatie met Kwaliteit. Twee scholen werken structureel samen met Trias aan muziekonderwijs. Twee scholen werken samen met Trias binnen de regeling Impuls Muziekonderwijs, waarvan één school óók deelnemer is aan CMK. In de grafiek wordt die school gerekend onder de deelnemers aan CMK.

Twaalf scholen (71 %) ontwikkelen structureel cultuuronderwijs in samenwerking met een culturele partner

4.5 Evaluatie

Het cultuuronderwijs wordt op twaalf (71%) van de zeventien scholen geëvalueerd. Hiertoe zijn alle vormen van cultuuronderwijs gerekend, ook het aanbod van de gemeente en het programma Kijkkunst of Doekunst. In het merendeel van de gevallen gebeurt evaluatie tijdens een bouw- of teamvergadering.

Vijf scholen geven aan dat zij cultuuronderwijs niet officieel en gezamenlijk evalueren. Scholen is ook gevraagd in hoeverre er doelen benoemd zijn voor het cultuuronderwijs. Drie (18%) van de zeventien scholen geven aan dat zij doelen voor cultuuronderwijs expliciet benoemd hebben.

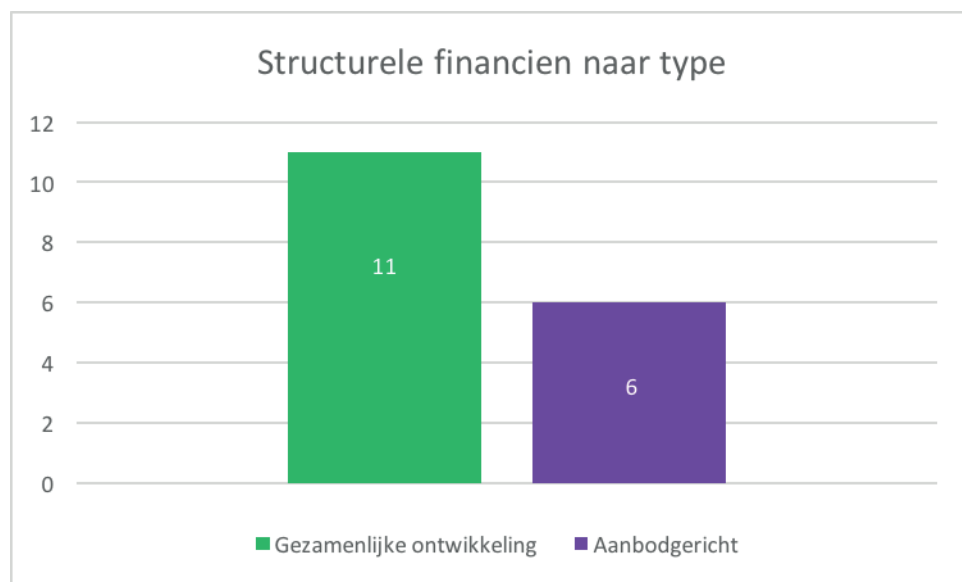
Verreweg de meeste scholen geven aan dat evaluatie van cultuuronderwijs zich richt op praktische en organisatorische zaken en de beleving van leerlingen. Onderwerpen als de artistieke of didactische inhoud van een programma, de mate waarin beleid en doelstellingen behaald worden door middel van het geboden onderwijs, of de didactische vaardigheden van (kunstvak)docenten worden vrijwel niet meegenomen in evaluaties.

Scholen die participeren in CMK nemen deel aan evaluaties vanuit de verschillende leerlijnen. Dit gebeurt veelal door enquêtes af te nemen binnen teams. Ook neemt een vertegenwoordiger van de school deel aan de ontwikkelgroep van de leerlijn. In deze ontwikkelgroep is de afgelopen jaren de leerlijn ontwikkeld en beschreven en zijn activiteiten binnen de leerlijn geëvalueerd.

Drie scholen (18%) hebben expliciet doelen voor cultuuronderwijs benoemd.

4.6 Structurele financiën

Alle scholen maken structureel middelen beschikbaar voor het cultuuronderwijs. Hiertoe worden in eerste instantie alle vormen van cultuuronderwijs gerekend, niet alleen de vormen waar in samenwerking met een culturele partner onderwijs wordt ontwikkeld.

Grafiek 7: het aantal scholen dat structureel geld opneemt in de begroting voor alleen afname van bestaand aanbod t.o.v. ontwikkelen met een culturele partner.

Wanneer die schifting wel wordt gemaakt, valt op dat zes scholen structureel ruimte maken in de begroting voor aanbod gerichte manieren van samenwerken aan cultuuronderwijs. Voor twee derde van de scholen (11) geldt dat jaarlijks middelen worden gereserveerd voor cultuuronderwijs dat in samenwerking met een culturele instelling wordt ontwikkeld. Deze structurele financiën voor zijn op zes scholen bestemd voor projecten binnen CMK, op één van deze scholen betreft het ook een project binnen de regeling Impuls Muziekonderwijs, vijf andere scholen begroten jaarlijks voor overige projecten in samenwerking met een culturele instelling.

Alle scholen reserveren geld op de begroting voor cultuuronderwijs. Elf scholen (65%) daarvan reserveren middelen om cultuuronderwijs samen met een culturele partner te ontwikkelen.

4.7 Draagvlak

Veel gesprekspartners geven aan dat cultuuronderwijs belangrijk is en dat het leerlingen veel extra's kan bieden. Scholen is gevraagd of zij het draagvlak voor cultuuronderwijs op hun school als 'hoog' omschrijven. Ook is gevraagd waaruit dat blijkt.

Op veertien scholen (82%) is het draagvlak voor cultuuronderwijs hoog te noemen.

Gesprekspartners geven aan dat het team en de directie het belang van cultuuronderwijs onderschrijven, dat het team 'achter het cultuuronderwijs staat' en er enthousiast over is. Als gevraagd wordt waaruit dat blijkt, wordt meerdere keren genoemd dat teams betrokken zijn bij de inhoud van cultuuronderwijs en oplossingen bieden bij problemen.

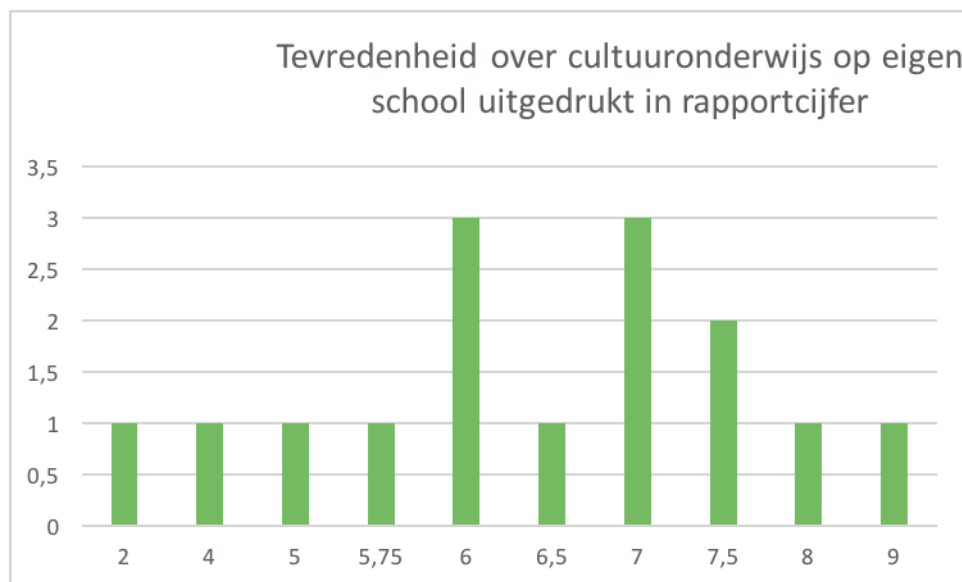
Tegelijkertijd wordt duidelijk aangegeven dat lesprogramma's erg vol zitten en er al veel moet gebeuren in onderwijstijd. Vaak wordt genoemd dat creatieve en culturele vakken de eerste zaken zijn die 'geschrapt' worden bij tijdsgebrek.

Op scholen waar het draagvlak als beperkt wordt omschreven, wordt in twee gevallen aangegeven dat de school onlangs veranderingen doorgevoerd heeft op een ander gebied of dat er een sterke nadruk ligt op vakken als taal en rekenen en op het verhogen van de leeropbrengsten.

Op veertien scholen (82%) is het draagvlak voor cultuuronderwijs hoog.

4.8 Tevredenheid

Scholen is gevraagd in hoeverre zij tevreden zijn met het huidige cultuuronderwijs op school onder schooltijd. In vijftien interviews (88%) hebben scholen hun waardering voor het eigen cultuuronderwijs uitgedrukt in een rapportcijfer.

Grafiek 8: op de horizontale as het rapportcijfer dat scholen aan hun eigen cultuuronderwijs geven Op de verticale as het aantal scholen.

De waarderingen lopen behoorlijk uiteen en variëren tussen een kritische twee en een lovende negen. De cijfers zes en zeven worden het meest toegekend. Het gemiddelde rapportcijfers komt uit op een 6,3. De koplopers zijn het meest positief en beoordelen hun cultuuronderwijs gemiddeld met een 7,1. De scholen getypeerd als volger zijn duidelijk kritischer, hun gemiddelde rapportcijfers is een 4,8.

Het gemiddelde cijfer dat scholen geven aan hun cultuuronderwijs is bescheiden voldoende; een 6,3.

4.9 Wensen voor de toekomst

Scholen is gevraagd naar hun wensen voor de toekomst, en of zij op korte termijn een verandering of verbetering van het cultuuronderwijs voor zich zien.

Zouden geld en tijd geen rol spelen, dan geeft bijna de helft van de scholen (acht scholen, 47%) aan dat zij graag een breed aanbod in cultuuronderwijs zouden willen voor hun leerlingen, opdat leerlingen met veel verschillende disciplines in aanraking kunnen komen. Zes scholen geven te kennen dat zij het cultuuronderwijs graag verder zouden integreren met de werkwijzen of aanpak van de school. Dat komt tot uiting in een wens om cultuuronderwijs aan te laten sluiten op thema's, projecten, IPC onderwijs of een pedagogische opvatting die leidend zijn in het werken. In een van deze zes gevallen doelt een directeur op het integreren van cultuuronderwijs met de andere vakken.

In vijftien interviews is gevraagd of nascholing van groepsleerkrachten om cultuuronderwijs te geven tot de wensen behoort. Twee scholen geven aan dat scholing wenselijk is voor hun groepsleerkrachten, twee scholen geven aan dat zij hier al mee bezig zijn of dat op zeer korte termijn gaan doen. Drie scholen stellen dat de visie die ontwikkeld wordt op het gebied van cultuuronderwijs of overig onderzoek moet uitwijzen of scholing voor groepsleerkrachten wenselijk of noodzakelijk is. Op acht scholen werd aangegeven dat de wens van leerkrachten zelf leidend is; alleen als groepsleerkrachten zelf behoefte voelen aan scholing, is dat wenselijk te noemen. Twee scholen geven aan dat dit voor hen niet wenselijk is. Gesprekspartners geven dan aan dat 'het niet als last ervaren moet worden' of niet verplicht moet zijn voor het hele team. Vaak wordt hierbij opgemerkt dat cultuuronderwijs niet altijd bij iedereen past; dat het de mensen moet liggen.

Op dertien scholen (76%) is er interesse in nascholing van groepsleerkrachten op het gebied van cultuuronderwijs. Voor acht van de scholen geldt dat de wensen van groepsleerkrachten hierin leidend moeten zijn.

4.10 Binnen-/buitenschools aanbod

Op dertien scholen (76%) vindt buitenschools aanbod plaats op school. Vier van deze scholen geven aan dat zij direct invloed uitoefenen op de inhoud van dit aanbod. Voor de overige scholen geldt vaak dat zij een locatie bieden aan een andere partij die het buitenschools aanbod organiseert. Scholen is gevraagd of er wensen zijn het buitenschools aanbod verder uit te breiden. Twaalf scholen geven aan dat zij behoefte hebben aan buitenschools aanbod, vijf van deze scholen geven aan dat die behoefte specifiek ligt op het gebied van cultuur. Voor vier scholen geldt dat er geen behoefte is aan uitbreiding van buitenschools aanbod op de school. De scholen noemen het buitenschools aanbod een taak voor de ouders, niet een verantwoordelijkheid van de school. Van de scholen die het buitenschools aanbod zouden willen uitbreiden, geven er elf aan dat zij een verbinding tussen binnen- en buitenschools leren niet als een prioriteit beschouwen. Slechts één school zegt dat wel van belang te vinden.

Op dertien scholen (76%) is er buiten schooltijd aanbod in cultuuronderwijs op school. Op twaalf van deze scholen is er geen directe verbinding tussen het binnen- en buitenschools aanbod.

5. CONCLUSIE

Er is onder de scholen in gemeente Rijswijk een hoger aantal koplopers dan het landelijk gemiddelde laat zien. Volgens de monitor uit 2015-2016 is ruim een derde van de scholen in Nederland een koploper, en heeft daarmee cultuuronderwijs in hoge mate verankerd in hun schoolcurriculum. In de gemeente Rijswijk gaat het om tien van de zeventien scholen; maar liefst 59%.

De positieve cijfers zijn te verklaren aan de hand van verschillende lokale factoren. Zo doen zes scholen mee aan Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) in samenwerking met de Bibliotheek aan de Vliet of Trias Centrum voor de Kunsten. Door de manier waarop CMK is opgezet, werkt de school aan verankering. Er wordt namelijk intensief samengewerkt met een culturele partner aan de ontwikkeling van cultuuronderwijs, dit onderdeel van het cultuuronderwijs wordt geëvalueerd en de school begroot structureel een eigen bijdrage aan het project.

Dit geldt ook voor de twee deelnemers aan de regeling Impuls Muziekonderwijs. Nog eens drie scholen werken structureel samen aan een leerlijn cultuuronderwijs met een culturele partner, maar zij doen dit buiten de regeling CMK.

Het lijkt er dus op dat door regelingen als CMK te faciliteren, scholen in staat worden gesteld het cultuuronderwijs naar een hoger niveau te tillen, structureler te verankeren en er een verdiepingsslag in aan te brengen. Een school die meedoet aan CMK scoort automatisch positief op verschillende indicatoren in verankeringsmaat uit de methode van Oberon en Sardes, en zal daarmee vaker een zogenaamde koploper zijn.

Bijna iedere school die deelnam aan het onderzoek heeft een cultuurcoördinator. Een toegeruste icc'er kan een belangrijke bijdrage leveren aan de verankering van cultuuronderwijs. Kijken we welke taken er belegd zijn bij deze coördinatoren, dan valt een discrepantie op ten opzichte van de landelijke definitie van het LKCA. Zo bezien, voldoen drie van de vijftien cultuurcoördinatoren aan de uitgebreide taakomschrijving van het kennisinstituut.

Alle scholen maken gebruik van het gemeentelijke aanbod op het gebied van cultuuronderwijs. Het basisprogramma voorziet daarmee in een behoefte. Vooral voor scholen waar het cultuuronderwijs nog weinig verankerd is, is het gemeentelijke aanbod een belangrijk onderdeel van het geboden cultuuronderwijs. Ook de participatiegraad in het programma Kijkkunst is hoog; elf van de zeventien scholen doen mee aan dit programma. De faciliterende rol die de gemeente speelt in het vergoeden van busvervoer kan hierop van invloed zijn.

Veel scholen evalueren hun cultuuronderwijs, maar de evaluatie blijft vaak beperkt tot praktische zaken en de beleving van leerlingen. Plezier kan motivatie geven om te leren, maar een gedegen evaluatie behelst meer dan bespreken of leerlingen de les 'leuk' vonden.

Opvallend is dat de scholen zichzelf voor hun cultuuronderwijs gemiddeld een voldoende geven. De scholen die getypeerd zijn als volgers, zijn hierbij het meest kritisch. De verankering van hun cultuuronderwijs is gemeentebreed redelijk gevorderd, maar scholen willen desondanks, of juist daardoor, meer. Wellicht weten de scholen in deze gemeente wat er nog meer mogelijk is en beter zou kunnen, juist omdat ze al veel doen.

Zes scholen geven aan meer samenhang en lijn te willen aanbrengen in hun cultuuronderwijs en het cultuuronderwijs verder te willen integreren in het curriculum.

Een visie vormen kan voor hen een goede start zijn om dit te bewerkstelligen. Voorgenomen is dat scholen die in de periode 2017-2020 meedoen aan CMK ook gaan werken aan een vastgelegde visie op cultuuronderwijs, waardoor zij het nog meer verankeren in het hart van de school.

De verankering van cultuuronderwijs op de scholen in Rijswijk lijkt goed gevorderd ten opzichte van het landelijke gemiddelde. Er is ook ruimte voor verbetering. De belangrijkste verbeterpunten zijn:

- Bijna alle scholen hebben een interne cultuurcoördinator benoemd. Een klein aantal coördinatoren bekleedt meer dan praktische taken en vervult de functie zoals het Landelijk Kenniscentrum Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) die beschrijft. Met verdere toerusting van icc'ers kan de verankering van cultuuronderwijs verder worden bevorderd. Bijvoorbeeld door het opstellen van een cultuurplan voor de school, waarin helder wordt voor alle teamleden waar de school voor staat en voor gaat in cultuuronderwijs.
- Het merendeel van de scholen evalueert het cultuuronderwijs. Enkele scholen formuleren ook doelen voor cultuuronderwijs op leerling niveau.
- Een school heeft een visie op cultuuronderwijs vastgelegd. Een kwart van de scholen geeft aan interesse te hebben in het ontwikkelen van een visie op cultuuronderwijs. Een visie vastleggen geeft richting aan cultuuronderwijs en maakt het meer toekomstbestendig. Naar aanleiding van een visie kunnen doelen worden opgesteld, die op hun beurt leidend kunnen worden voor evaluaties. De bevindingen uit inhoudelijke evaluaties kunnen dan leiden tot aanpassing van aanbod of beleid. Scholen kunnen hun cultuuronderwijs beter vormgeven als een dergelijke kwaliteitscyclus voor cultuuronderwijs wordt gehanteerd.

De verbeterpunten worden opgepakt in het project 'Cultuureducatie met Kwaliteit' 2017-2021 en de werkgroep Cultuureducatie van de gemeente Rijswijk.

BRONNEN

Gemeente Rijswijk (2017). *Kadernota jeugd en onderwijs 2017-2020*. Geraadpleegd van: <https://ibabsonline.eu/Agenda.aspx?site=rijswijk&agendaId=1c09759a-92f9-4fd6-a716-026607dcb9d5&FoundIDs> Geraadpleegd februari 2018

Gemeente Rijswijk (2016). *Cultuurvisie Rijswijk 2016-2030 Rijswijk 'Vrij gedacht'*.

Hagenaars, P., Liefink, J., Poll, J. & Tal, M. (2006). Cultuureducatie, samenwerken in de praktijk. Een studie naar samenwerkingsvormen van culturele instellingen in gemeenten. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland geciteerd in Tal, M. en Poll, J. *Zicht op.... Samenwerking en cultuureducatie*. Cultuurnetwerk. Utrecht: 2009, pag. 5.

http://www.lkca.nl/~media/downloads/portals/cultuuronderwijs/zichtop_samenwerkingencultuureducatie.pdf

<http://www.lkca.nl/kennisdossiers/samenwerken-voor-cultuuronderwijs>

Hoogeveen, K., Beekhoven, S., Kieft, M., Donker, A. en Van der Grinten, M. *Monitor cultuuronderwijs in het primair onderwijs & programma Cultuureducatie met kwaliteit (2013-2014)*. Ministerie van OCW. Den Haag: oktober 2014.

Kruiter, J., Hoogeveen, K., Beekhoven, S., Kieft, M., Donker, A. en Bomhof, M. *Monitor cultuuronderwijs in het primair onderwijs & programma Cultuureducatie met kwaliteit (Peiling 2015/16)*. Ministerie van OCW. Den Haag: 2016.

LKCA, *Je ziet hun zelfbewustzijn groeien. Inventarisatie kunst en cultuur in brede scholen en IKC*. Utrecht, 2016.

Website

<http://www.lkca.nl/cultuurcoordinator/de-cultuurcoordinator> Geraadpleegd februari 2018